

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

UDK: 378 (497.7)

ISSN: 1409-9187

ФАКУЛТЕТ ЗА
ОБРАЗОВНИ НАУКИ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2015/2016
ANNUAL MISCELLANEOUS
COLLECTION

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ANNUAL MISCELLANEOUS
COLLECTION
2015/2016**

ГОДИНА 6

VOLUME VI

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
YEARBOOK
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE**

За издавачот/ For publisher
Проф.д-р Соња Петровска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Кирил Барбареев
проф. д-р Дејан Мираковски
проф. д-р Соња Петровска

Редакциски одбор

проф. д-р Снежана Мирасчиева
проф. д-р Снежана Јованова Митковска
проф. д-р Емилија Петрова Горгева
проф. д-р Стеван Алексоски
проф. д-р Блаже Китанов
проф. д-р Никола Смилков
проф. д-р Виолета Николовска
доц.д-р Трајче Стојанов
доц. д-р Деспина Сивевска
доц. д-р - Ирена Китанова
доц. д-р Даниела Коцева

Главен и одговорен уредник /
проф. д-р Снежана Ставрева
Веселиновска

Технички уредник

доц. д-р - Верича Јосимовска

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Снежана Кирова
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров

Editorial board

Prof. Blazo Boev, Ph. D.
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph. D.
Prof. Kiril Barbareev, PhD
Prof. Dejan Mirakovski, PhD
Prof. Sonja Petrovska, PhD

Editorial staff

Prof. Snezana Mirascieva, PhD
Prof. Snezana Jovanova Mitkovska, PhD
Prof. Emilija Petrova Gorgeva, PhD
Prof. Stevan Aleksoski, PhD
Prof. Blaze Kitanov, PhD
Prof. Nikola Smilkov, PhD
Prof. Violeta Nikolovska, PhD
Docent Trajce Stojanov, PhD
Docent Despina Sivevska, PhD
Docent Irena Kitanova, PhD
Docent Daniela Koceva, PhD

Managing editor

Prof Snezana Stavreva
Veselinovska, Ph.D

Editor in chief

Docent Verica Josimovska, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Snezana Kirova
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov

ISSN 1409-9187

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10-А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Address of the editorial office
Goce Delcev University – Štip
Faculty of philology
Krstе Misirkov 10-A
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Снежана СТАВРЕВА-ВЕСЕЛИНОВСКА

Еколошкото образование и воспитание во функција на одржливиот развој од агол на социјалната екологија 5

Снежана СТАВРЕВА-ВЕСЕЛИНОВСКА, Соња ПЕТРОВСКА

Поттикнување на мисловните активности и креативноста на учениците во процесот на активното вклучување на учениците во наставата по природни науки 17

Емилија ПЕТРОВА-ЃОРЃЕВА, Ирена КИТАНОВА

Фактори кои влијаат на појавата на асоцијално однесување кај младите 33

Снежана МИРАСЧИЕВА

Наставата како биполарен / интеракциски процес 41

Даниела КОЦЕВА

Културата, културните разлики и предрасуди 49

Снежана ЈОВАНОВА-МИТКОВСКА

Логичко-мисловни операции неопходни за формирање на почетните математички поими 59

Стојко СТОЈКОВ

Македонското малцинство во Бугарија од признавање кон негирање 1948 – 1989 . 67

Верица ЈОСИМОВСКА

Конспиративно стационарно згрижување и лекување на територијата на Македонија во периодот 1941-1944 87

Ленче НАСЕВ

Пристапи кон совладување на музичката писменост 99

Јованка ДЕНКОВА

Анималистичкиот роман „Дивиот пес“ од Видое Подгорец 105

Оливер ЦАЦКОВ

Зградата на Ректоратот во Штип, објект што ги поврзува минатото, сегашноста и иднината 115

Маја ŽМУКИЌ

Bitnost odgojnih zadataka u nastavi likovne culture 119

Маја ŽМУКИЌ

Metodička organizacija i važnost uskladenosti nastavne jedinice, likovne oblasti, likovne tehnike, likovnog problema i motiva..... 129

Лидија ГИГОВА

Менаџерските и лидерските функции на наставникот во основно училиште како фактори за унапредување на развојот на педагошката пракса 139

Блаже КИТАНОВ, Ирена КИТАНОВА

Писмата на Антоан де Сент Егзипери до мајка му 151

**METODIČKA ORGANIZACIJA I VAŽNOST USKLAĐENOSTI NASTAVNE
JEDINICE, LIKOVNE OBLASTI, LIKOVNE TEHNIKE, LIKOVNOG
PROBLEMA I MOTIVA**

Dr. sc. MAJA ŽMUKIĆ¹

Apstrakt: U ovom radu govoriti ću o važnosti motivacije, s posebnim naglaskom na važnost adekvatnog pristupa likovnom obrazovanju, problemskih zadataka i ciljeva, te metodičke organizacije i važnosti usklađenosti nastavne jedinice, likovne oblasti, likovne tehnike, sa naglaskom na likovni problem i likovni motiv.

Ključne reči: *motivacija, likovna umjetnost, metodička organizacija nastavne jedinice, likovni problem, likovni motiv.*

**METHODICAL ORGANIZATION AND THE IMPORTANCE OF
CONFORMITY TEACHING UNIT, ART FIELD, ART TECHNIQUES,
ART PROBLEMS AND ART MOTIVES**

Dr. sc. MAJA ŽMUKIĆ²

Abstract: In In this paper, I shall discuss relevant features of the he importance motivation with a special emphasis to the importance of adequate approach to visual arts education, art problem tasks and goals of methodical organization and the importance of conformity teaching unit, artistic field, art techniques, art problems and art motifs.

Key words: *motivation, visual arts education, methodical organization of teaching unit, art problems, art motifs.*

UVOD

Nastavne metode su načini rada u nastavi i definišu se kao putevi zajedničkog rada nastavnika i učenika u nastavnom procesu. Pomoću njih učenici stiču nova znanja i sposobnosti, njihov izbor određuju zadaci nastavnog predmeta, ali i dob i predznanje učenika. U svojoj osnovnoj podjeli metode mogu biti: analitičko promatranje, likovni scenarij, metoda razgovora, demonstracije, usmenog izlaganja, rada s tekstom, a u realizaciji metode su kombiniranje, variranje, građenje, razlaganje.

Takve metode se nadopunjuju i isprepliću, planski kombinuju sa načinima i oblicima rada, to je ono što nazivamo metodikom, kao skupinu postupaka koje treba dovesti u harmoničan odnos. U nastavi likovne kulture nastavna jedinica sastoji se od četiri osnovna elementa; motiva, likovnog problema, likovne tehnike i likovnog područja, a sve četiri komponente imaju jednaku važnost u formiranju sata likovne kulture.

---

¹ Univerzitet u Sarajevu Pedagoški fakultet Sarajevo, Skenderija 72

² University of Sarajevo Faculty of Educacional Sciences Sarajevo, Skenderija 72

Za realizaciju uspješne nastave nije dovoljno, niti ispravno, da se gore navedeni elementi zasebno odaberu i obrade, ono što je neophodno je da se dovedu u harmoničan odnos, odnosno da jedna drugu podržavaju. Za takvo osmišljavanje jednog časa potrebno je znanje iz likovne umjetnosti, likovnog jezika i metodike nastave likovne kulture.

PLANIRANJE NASTAVNOG SATA

Pošto je uobičajeno da se planiranje nastavnog sata započinje sa tim šta se želi postići, odnosno koje gradivo učenici trebaju naučiti, slijedi se nastavni plan i program kojim je definisano da se zadaci likovne kulture odnose na likovnu pismenost, likovni jezik, te u skladu sa tim likovna problematika jeste cilj sata. Ipak to nije dovoljno za realizaciju uspješnog sata jer predmet likovna kultura ne smije biti samo puko usvajanje znanja i definicija. Da se po takvom, pogrešnom, principu čas ne bi shvatio mora se postići adekvatna usklađenost i iskorištenost strukture nastavnog sata.

Iako je likovni sadržaj, likovni problem, okosnica časa on ne smije zasjeniti motiv, a opet motiv ne smije biti jedino interesovanje učenika. Likovna oblast i likovna tehnika, medij, mora podržati, podupirati motiv, koji će prilikom realizacije likovne problematike dati uspješno ostvaren rezultat.

LIKOVNI MOTIV

Likovni motiv je sve ono što se može vidjeti okom, ali i sve ono što se može osjetiti i zamisliti. Tačnije, to je sve što se crta i preko čega se likovno izražava, zato je motiv bitan dio sadržaja likovnog djela. U likovnoj umjetnosti pod pojmom motiva podrazumijeva se akt, portret, pejzaž.

“Motiv je ono što slika i kip predstavljaju. Slike i kipovi su vizualni dokumenti o životu. Služi da slikari i kipari izraze svoj likovni osjećaj uz pomoć crte, boje i oblika. Svaki slikar odabire motiv koji odgovara njegovoj likovnoj specijalizaciji. Kao s umjetnicima tako je i s epohama: svaka bira onaj motiv koji odgovara njezinu karakteru. U pretpovijesti imamo bizona, U Asiriji lava, u Grčkoj konja, u rokokou mačku. Uzmimo npr. neki motiv i pratimo ga kroz povijest i svaka epoha ga razrađuje na svoj specifičan način. Izbor motiva ovisi i o karakteru likovnog materijala. Razni majstori ugljena ili akvarela odabiru takve motive na kojima će njihova tehnika govoriti punim svojim mogućnostima. Sve oko nas što vidimo okom može biti likovni motiv. Kada se odnosi na čovjeka može biti glava, portret, autoportret, karikatura, figura i akt. U odnosu na životinju je animalizam, a kada predstavlja mrtve životinje, biljke i predmete, onda je mrtva priroda. Motiv prirode naziva se pejzaž, a unutrašnjosti raznih zgrada interijer.” (<http://www.lupiga.com/enciklopedija/likovni-motivi>)

Motiv u nastavi likovne kulture je vrsta poticaja koji sam ne predstavlja likovni sadržaj, već pomaže u njegovoj realizaciji. Preko motiva se obrazuju učenici i realizuje se sve ono što je predviđeno nastavnim planom i programom. U realizaciji časa

nastave likovne kulture motive treba nacrtati, naslikati, modelirati i preko njih postepeno učenike uvesti u likovni sadržaj, a u nastavi likovne kulture motivi se dijele na tri kategorije; vizualni, nevizualni i na likovne i kompozicijske elementi kao poticaj.

U skripti metodika i metodska praksa Likovne kulture osnovnoškolskog uzrasta, o motivima se navodi;

“Vizuelni motiv: U ovu kategoriju spada sve što se može vizuelno percipirati. Mogućnosti izbora su za ovaj poticaj velike i mogu se svrstati u nekoliko kategorija: prirodni oblici i pojave, načinjeni oblici, predmeti svih vrsta, narodni običaji, historijski događaji, kulturno-historijski spomenici Bosne i Hercegovine, državni i vjerski praznici, unutrašnji i vanjski prostor, ljudi (ljudska figura u pokretu, porodica i prijatelji, omiljeni nastavnik, autoportret, ljudske aktivnosti), motivi iz književnosti (narodne priče, kratke priče i pripovijetke, bajke, basne, poezija).” (Selma Loose 2012.)

Grgurić Jakubin, (1996.) obrazlaže pojam motiva, njegovog značaja i njegove realizacije na sljedeći način:

“Vizuelni motiv zahtijeva likovno osvještavanje, u kojem će se od vizuelnog doživljaja i mišljenja putem adekvatnih metoda doći do likovnog mišljenja i doživljaja, a kroz rad do likovnog djela. Dakle sam vizuelni motiv treba biti predstavljen kao osnova za razmatranje likovnog sadržaja, a nikako ostalih karakteristika takvog motiva. Motiv je sredstvo osvještavanja likovnih odnosa i likovnog jezika, i nikad ne smije biti nadređen likovnom odnosu. Moguće je čak i obrnuti sam proces, pa krenuti od likovnog sadržaja prema motivu što će još jasnije razlučiti značaj likovnog jezika naspram motiva. Metode koje se najčešće koriste za vizuelni motiv su: analitičko posmatranje, razgovor (postavljanje odgovarajućih pitanja, na koje će učenici odgovarajući sami uočavati elemente likovnog jezika i njihove odnose) i demonstracija. Sve tri nabrojene metode se zapravo kombiniraju kroz motivacijski dio časa. “

Nevizuelni motivi podrazumijevju one motive koje registrujemo drugim čulima: miris, okus, dodir, njuh i sluh. Tu su i osjećaji poput, sreće, tuge, straha, ljutnje i sl.

“Nevizuelni motiv podrazumijeva motivaciju i ostvarivanje likovnog doživljaja nevizuelnih motiva i tema kao što su: muzika, osjećaji – emocije, i svi doživljaji koji se vežu za ostala čula (taktilno, gustativno, olfaktivno). Ovakav motiv predviđa slobodan izbor likovne tehnike i likovno-tehničkih sredstava, a likovni odnosi nastaju kroz slobodnu likovnu reakciju na ovakav podsticaj za rad. Pri okončanju likovne aktivnosti, u završnom dijelu časa se kroz razgovor i analizu razgovara o likovnom jeziku, formi koji je korišten kako bi se dječija likovna misao realizirala u likovnom radu.” (Grgurić; Jakubin, 1996.)

Likovni i kompozicijski elementi kao poticaj

“Kompozicijski i likovni elementi kao poticaj podrazumijevaju elemente kao što su boja, linija, tačka bez njihove povezanosti sa predmetom iz pojavnog svijeta

ta. Zelena boja lista, crvena boja maline, linija koja predstavlja grančicu ili konac, nisu prihvatljivi u okvirima ovakve motivacije, nego boja, tačka, linija kao vrijednosti same po sebi. Likovna aktivnost može se inicirati problemskom situacijom ili likovnim scenarijem, likovnom pričom. Problemska situacija može uključivati tekst, sliku, film, ples, muziku. (Grgurić; Jakubin, 1996).

Ovakva podjela motiva u sklopu realizacije unutar nastave likovne kulture, nastavniku pomaže da lakše i ispravnije realizuje zadati cilj, mada se časovi likovne kulture mogu realizovati i kroz slobodnu temu, tačnije da učenici nemaju zadati motiv, ali to ne znači da se tada isključuje prisustvo istog ili likovnost, već da učenik sam bira šta i kako će crtati ili slikati.

Smatram da se ovakvim izborom sata se ne smanjuje važnost nastave likovne kulture, jer motiv koji učenik intuitivno bira za svoju temu, je objekat razmišljanja i oblik kroz koji artikuliše svoje najtananije emocije. Takav izbor nekog motiva je poput vizuelnog dokumenta o životu, što i samim umjetnicima služi kao povod da preko njega, crtom, bojom, oblikom ili gestom, izraze svoj likovni osjećaj i karakter.

Komunikacija između onoga *šta* crtamo i *kako* crtamo, nekad je od suštinskog značaja jer upravo to predstavlja i opisuje interesovanje pojedinca, a i donosi stvaralačku radost.

S druge strane, važnost u odnosu na motiv dajem unutrašnjem podsticaju, duhovnom proživljavanju i doživljaju svijeta kreiranom iznutra bez kojeg bi motiv bio samo motiv, potpuno lišen unutrašnje strukture i kao takav nikada ne bi postao umjetničko djelo.

Jednako kao što različiti motivi mogu biti manje ili više inspirativni za učenike, te će se kroz njihov doživljaj i izrazavati sa manjim ili većim odstupanjima od cilja sata.

Međutim to se ne smije posmatrati kao pogreška ili neuspjeh, jer složenost stvaralačke likovne problematike, različita svatanja i sposobnosti mogu više doprinjeti nego štetiti razvoju likovne pismenosti i likovnog odgoja.

Kao što sam mišljenja da se „kako i šta“ ne treba razdvajati, tako smatramo da u likovnom smislu ne treba strogo odvojiti motiv od likovnog problema, niti crtež od boje, jer je to istinit znak o autentičnosti vlastitog rukopisa. Ali u planiranju nastave likovne kulture mora se razlikovati.

LIKOVNI PROBLEM

Prvo mora se znati da tema nije motiv, kao što motiv nije likovni problem. Jednostavno da objasnim, kao što je milimetar dio centimetra, tako je likovni problem dio likovnog jezika. U svom osnovnom značenju, likovni problem je dio likovnog jezika, a likovni jezik je dio likovne umjetnosti.

Likovni problem, ili likovni zadatak je okosnica sata likovne kulture, čija je pravilna interpretacija i realizacija od ključnog značaja za uspješno ostvarenu nas-

tavu. Preko njega se uči o umjetnosti uopšte, u njegovoj realizaciji stižu se znanja i sposobnosti, razvija se vizuelna percepcija, imaginacija i stvaralaštvo. Iako se likovni problem nalazi unutar likovnog jezika, ne smijemo ga nazivati likovnim jezikom ili likovnim govorom, njega moramo tačno definisati i precizno postaviti u vidu cilja nastave likovne kulture.

Likovni problemi podrazumijevaju likovne elemente poput; tačke, linije, plohe, površine, volumena itd., zatim kompozicijske elemente; kontrast, harmonija, ritam, ravnoteža, proporcija, dominacija, jedinstvo, odnosno sve ono što čini likovni jezik i što se može jasno objasniti i pokazati. Također može podrazumijevati i druge likovne pojmove, naročito ako se učenici prvi put upoznaju sa njima. Recimo ako se učenici prvi put susreću sa likovnom oblasti grafike, pojmovi vezani za istu su raznoliki, a svakom se treba posvetiti posebna pažnja. Poput zadatka da se usvoji pojam o otisku uopšte, ili da se nauči u čemu je razlika u odnosu na grafički otisak od otiska ruke na papiru, jer ipak nije sve što se otisne grafika. Treba naučiti prepoznati karakter grafičkog otiska i njegovu likovnu vrijednost, ili u domeni likovne oblasti vajarstva, skulpture i slikarstva znati šta je stilizacija, faktura, lazura, impasto, mrlja. Učenike treba naučiti o tim pojmovima, da znaju da su to elementi likovnog djela, ne govoriti im da tankim ili debelim nanosom boje slikaju, jer treba ih naučiti, ali prvenstveno odgojiti da ne vrednuju jedno slikarsko djelo po što debljem nanosu sloja boje na podlozi.

Sve to mogu biti likovni problemi, jer sve je to dio likovnog jezika, samo je važno da se nastava kreće od jednostavnih do složenijih zadataka, i biti svjestan učenikovog uzrasta i mogućnosti. Unutar nastave likovne kulture postepeno se uči o likovnom jeziku, kao što se u nastavi matematike prvo kreće od učenja brojeva prema funkciji sabiranja, oduzimanja, pa sve do složenijih matematičkih funkcija. Tako od učenika na nastavi likovne kulture treba očekivati da polako usvajaju likovna znanja i kroz njih razvijaju svoje sposobnosti i senzibilitet. Nastavnik uvijek mora znati šta želi postići na času, za to je neophodno da se oslanja na samu umjetnosti, likovnost i likovne probleme, tek onda birati temu ili motiv, te tehniku, preko koje će realizovati postavljeni cilj. To je putanja kojom bi se trebalo kretati, ali to nije i jedini put.

Ističem, ipak je moguće i ponekad neophodno da se na osnovu određenog motiva izgraditi cijeli čas, ali opet sa primarnim ciljem, a to je likovnost.

Tema ili motiv nije sama po sebi cilj, već ima ulogu posrednika da se preko nje prezentira, nauči, spozna, određena likovna problematika. Opet izboru motiva se treba dati značaj, a ne samo ga nasumično izabrati, jer ako nastavu likovne kulture shvatimo kao puko usvajanje likovne problematike, odstupamo u razvoju individualnosti učenika.

Nekad upravo samo kroz zadatu temu ili motiv može se razviti osjetljivost, maštovitost i slobodni likovni izraz kod učenika. Zato je važno da se sve uskladi i poveže u jednu cjelinu.

Ako uzmemo za primjer da je cilj sata likovni problem: struktura i tekstura linije, odnosno linija kao likovni element, onda bi najadekvatniji odabir likovnog područja bio crtež jer linija jeste nositelj crteža. Naravno neophodno je razlikovati ta dva pojma, a najčešća definicija je ona na koju se pozvao i M. Huzjak, a glasi:

“Teksturane crte: tekstura označava karakter površine, i kao takva može biti plastička (hrapavo ili glatko), slikarska (različite gustoće mrlja koje čine površinu) i crtačka tekstura, gdje se koriste crtački elementi - točka i crta - za različito ispunjavanje i rasteriranje površine ograđene obrisnom crtom. Pogodna je usporedba s oranicom, poljem koje je omeđeno od ostalih susjeda i obrađeno linijama - brazdama. Dakle, obrisnom linijom stvaramo oblik koji iznutra ispunjavamo teksturnim crtama. c) Strukturne crte: iako po izgledu vrlo slične teksturnim crtama (ponekad su i prepletene toliko da se ne mogu razdvojiti), strukturnim crtama treba jasno razlikovati njihovo značenje. Riječ struktura označava unutrašnje načelo koje gradi neki oblik, općenito neki sklop. Ta se riječ primarno počela koristiti u lingvistici kroz tzv. strukturalizam, a tek ju je kasnije Claude Levi-Strauss uveo u antropologiju što je otvorilo put i likovnim teoretičarima za njenu upotrebu. Iz toga jasno vidimo: rečenica može imati svoju strukturu (unutrašnji sklop pravila izražen gramatikom), ali ne i svoju teksturu. Riječ po riječ, jedna iz drugu, po nekim pravilima grade vanjski oblik rečenice. Isto tako, i crta do crte ili toče, zgusnute ali ne nasumično, postepeno grade neki oblik iznutra prema van - *nema obrisne crte* koja lik gradi izvana. Među prirodnim oblicima koje možemo ponuditi djeci za vježbanje strukturnih crta su jež, čičak, maslačak (bijeli), borove grančice, paukova mreža; od načinjenih oblika pogodne su ribarske mreže, čipke, kotač na biciklu, žičane ograde i sl.”

Napominjem da ova dva pojma (struktura i tekstura) se mogu i trebaju razdvojiti kao dvije zasebne cjeline, odnosno definisati i predstaviti ih neovisno, kao dva različita likovna problema, svaki obraditi pojedinačno i tek onda ih kombinovati i predstaviti kao jednu cjelinu, jedan nastavni sat. Ipak, treba biti svjestan i toga da se unutar formiranja crteža ovakve linije često isprepliću i to u opisu jednog oblika. Za realizaciju ovakvog učeničkog rada adekvatan odabir tehnike bio bi onaj koji pripada likovnom području, npr. ugljen, olovka, pero i sl. Tehika se ne bira nasumično, odnosno samo po principu pripadnosti likovne oblasti, već treba razmisliti koji je izbor tehike najbolji u odnosu prema zadatku, ali i motivu. Uloga podloge na kojoj se realizuje likovno djelo također je od važnosti, ako je izbor papir, onda se treba i odlučiti za određenu vrstu papira, kao i na njegov format. Recimo, ako se želi realizovati hrapava tekstura linije, onda je ugljen tehnika koja u likovnom smislu podržava tu problematiku, podloga na kojoj se crta treba biti prilagođena tom mediju, jer postoje papiri namjenjeni za takvu pisaljku. Ili, ako se odluči za tehiku tuš/pero treba odabrati vrstu papira koji je za tu tehniku predviđen. U ovom slučaju papir glatke strukture bio bi ispravniji izbor, jer pero po njemu “klizi” i ostavlja svoj prepoznatljiv trag. Dok za razliku od papira hrapave stukture desiti će se otežano

kretanje pera što kod učenika može izazvati efekat odustajanja od crtanja. Zato se, na sve gore navedene komponente, mora obratiti pažnja naročito kada se učenici po prvi put susreću sa upotrebom određenih materijala i alata. Mada, i ta razlika u izboru materijala u odnosu na izbor papira može poslužiti kao eksperiment ili čak kao cilj sata, u svrhu da učenici upoznaju i shvate zašto se određeni materijali i alati koriste. Ali isto tako da nauče kako nije obavezno perom crtati samo po glatkom papiru, već da upravo ponekad treba ispitati i druge izražajne mogućnosti koji često posredstvom slučajnosti dovedu do vrlo interesantnog likovnog sadržaja. Zapinjanje pera za hrapavi papir ne mora za rezultat dati neuspjeli crtež, baš suprotno, takav otpor pera po papiru može napraviti efekte vrijedne likovne estetike.

Da se vratim na odabir likovne oblasti gore navedene likovne problematike, gdje smo rekli da je crtež prvi izbor. Pogrešno bi bilo za ovakvu likovnu problematiku izabrati oblast slikarstvo i tehniku akvarel, jer se njenim slikarskim karakterom ne može adekvatno objasniti niti realizovati složenost strukture i teksture linije, pa čak i ako govorimo o slikarskoj liniji. Prema tome nastavnik treba poznavati karaktere tehnika koje će u finalnom produktu likovnog rada određene oblasti ponuditi željeni rezultat.

Ovako postavljen zadatak može izvesti i kroz druge likovne oblasti, a ne samo unutar crteža. Uzmimo za primjer oblast grafiku, opet u skladu sa likovnom problematikom sata treba odabrati najpogodniju tehniku i imati u vidu njene složene tehničke postupke. Npr. tehnika poput monotipije obrnute metode, odnosno postupka kada se boja nanosi na neku podlogu poput aluminijuma ili linoleuma, nakon čega se preko iste stavlja papir, ali ne vrši nikakav pritisak, tako da učenik počinje na poleđini papira da crta, šara, olovkom, prstima, ili nekim improvizovanim altakama. Kada učenik završi sa crtanjem odvaja papir od matrice i na strani papira suprotne od one na kojoj je crtao za rezultat je dobio grafički otisak. Ovo je samo jedan od načina kako je moguće objasniti i dočarati učenicima, određeni dio grafike, ali neophodno je i naknado objasniti razliku između monotipije i multioriginala, kao i karakteristiku, prepoznatljivost i kvalitet jednog grafičkog otiska. U ovom slučaju se kao cilj sata može formulisati sve vezano i za tehnološki postupak, kao i to šta, kako i čime radimo. Isto tako za objašnjenje štampe, iz oblasti grafike moguće je i poslužiti se upotrebom računara. Današnjim generacijama već od njihovog osnovnog obrazovanja pristupačnost i upotreba različitih računarskih uređaja je svakodnevna rutinska radnja koja najčešće služi za društvene mreže i zabavu. Jedan od načina da se prošire i oplemene učeničko korištenje računara je upravo nastava likovne kulture. Uzmimo za primjer upotrebu tabletnih računara koji su u svojoj osnovi manje ili više računari, gdje postoje određeni programi koji su osmišljeni tako da ekrani uređaja mogu poslužiti umjesto lista papira, a široka paleta crtačkih i slikarskih alata "upakovana" je u samo jednu digitalnu pisaljku. Koristeći na ovaj način tehnologiju za rezultat se može dobiti digitalna slika - grafika, koja se umnožava, odnosno printa u

onoliko primjeraka koliko želimo. Takav likovni rad može biti samo djelimičan ili u vidu skice, na kojoj naknadno, po želji, djeluje drugim likovnim procesima. Ovo je učenicima često primamljivo jer se razlikuje od upotrebe ustaljenih materijala i alata nastave likovne kulture, gdje je količina podloge u vidu digitalnog papira ne ograničena, a za bojenje ne trebaju kistove i posude za vodu.

Ovim ne želim umanjiti značaj tradicionalne nastave likovne kulture, likovnih oblasti, njenih tehnoloških postupaka, već dodati tom spisku i druge izražajne mogućnosti koje će doprinijeti boljem i kvalitetnijem nastavnom sadržaju. Posredstvom i adekvanom upotrebom tehnoloških sprava kod učenika moguće je podstaknuti interesovanje ka umjetnosti i stvaralaštvu.

No u ovakvom obliku nastave nije dovoljno uključiti određeni crtački program, odabrati opciju kantice sa bojom obojiti tri kocke ekrana i time bez određenog cilja za nekoliko minuta završiti likovni zadatak. U ovom slučaju ipak se mora razlikovati likovni rad realizovan pomoću tehnoloških pomagala od arhitektonskog nacрта zgrade, gdje je kompjuter zamijenio, olakšao i ubrzao proces nastanka određenog projekta, crteža ili slike. Odnosno, razgovor nastavnika i učenika o mogućnostima tehnoloških pomagala treba biti usmjeren na postavljeni cilj nastave, u ovom slučaju na likovni problem ili motiv, ne zanemarujući ostale važne parametre nastave, kao što su kreativnost i individualnost. Tehniku treba shvatiti kao samo jednu od mogućnosti izraza koja je u uvijek u službi postizanja neke likovne vrijednosti, jer ona nije sama po sebi jedina i primarna svrha nastave likovne kulture. U likovnim radovima i dalje treba obuhvatati i proučavati osnovne likovnog jezika, od linije do kompozicije kroz specifičnost sopstvenog likovnog govora. Digitalni crtež, slika, grafika i digitalna štampa prodire u kreativni proces pojedinca, iako je platno, papir, štamparsku presu zamijenio digitalni oblik podloge i štampač, kvalitet likovnog djela treba ostati isti.

Iz ovih primjera vidimo da se unutar jednog likovnog zadatka može održati više časova nastave likovne kulture, promjenama likovnih oblasti, motiva ili teme učenik konstantno obogaćuje svoje znanje. Nikako ne treba razmišljati u pravcu da se likovno gradivo, uz izmjene pojmova, ne treba ponavljati sa izgovorom da su učenici već radili na tom zadatku, već kontinuirano produbljivati sadržaj i složenost likovnog jezika.

Izboru motiva se također treba pridodati jednaka važnost i pažljivo ga odabrati, a ne pristupiti odabiru nekog motiva-oblika samo da bi učenici imali nešto crtati. U primjeru likovnog zadatka koji navodimo, odnosno, pojma strukture i teksture linije, podobnije je izabrati oblik koji na sebi ima vizuelni linearni karakter, poput motiva kore drveta, njegovog korjena, lista, motiva ptice, mačke, ili kako je M. Huzjak dao primjere poput motiva, čička, maslačka, paukove mreže, ribarske mreže, čipke i žičane ograde.

Zapravo izabrati motiv kroz oblike koji jesu linearni, oni koji se u likovnom smislu mogu iskoristiti za linearnu problematiku prilagođenu prema učeničkom

uzrastu. Motivi poput vedrog vedrog neba, za ovu za ovako postavljen cilj, bili bi pogrešan izbor. Odnosno da bi se likovni zadatak jasno objasnio i realizavao potrebno je znanje o umjetnosti, likovnim oblastima, njenim izražajnim mogućnostima, tehnikama, materijalima i alatima, ali jednako je potrebna i nastavnikova fleksibilnost i kreativnost, da se učenici ne sputavaju i neopterećuju motivom, već im se dozvoli da na toj kori drveta nacrtaju mačku sa krilima i pticu sa brkovima.

Ono što želim naglasiti je to da je poželjno izbjegavati krutost i opterećenje učenika o tehnološkim postupcima, jer tada učenik u realizaciji likovnog problema fokusira se isključivo na savladavanje tehnike te zaboravi, potisne, svoju autentičnost i osobnost. Jednostavno ne treba imati stereotipne recepte kojih se strogo pridržava, gustina tempere prilikom slikanja ne mora kod svih učenika biti jednaka, kao niti pritisak olovke na papru. Zato je ispravno težiti ka posticanju rješavanja likovne problematike bez prisile na oblast i medij, bilo da se radi o platnu i kistu ili o digitalnoj matrici.

ZAKLJUČAK

Nastavnik treba ohrabriti učenike da se sa likovnim radom poigraju, da pronađu svoj izraz, autentičan i osoben. Učenici treba da izražavaju svoje osjećaje, ideje i maštu kroz jezik umjetnosti, što znači da na času likovne kulture pored realizovanja nastavnog plana i programa, zadatog problema, tehnike, motiva, treba potaknuti učenike da nađu rješenje na sebi svojstven način, da eksperimentišu sa oblicima zadatah motiva koji nikad ne moraju ličiti na svoju stvarnost. Isti pristup treba imati i sa odabirom, upotrebom materijala, naučiti ih njihovoj pravilnoj upotrebi, ali i dozvoliti da sa njima stvaraju svoj izraz.

Zato je vrlo je bitno znati tačne omjere svih komponenti jednog časa, poznavati metodiku nastave, načine i oblike rada, likovnu umjetnosti, likovni jezik, i u tom znanju biti otvoren i fleksibilan, jer u suprotnom umjetnost će biti lišena onoga što ona jeste, ona je avantura, a ako nema avanture nema ni umjetnosti.

LITERATURA

- [1] Arnhajm, R. (1981), "Umjetnost i vizuelno opažanje", Beograd
- [2] Bognar, L. (1999), "Metodika odgoja", SVEUČILIŠTE, Osijek
- [3] Himelrajh, V. (1959), "Rad na likovnom odgoju", Osijek
- [4] Huzjak, M. (2005), "Odgoj i misao", Metodički ogledi
- [5] Jakubin, M. (1990), "Osnove likovnog jezika i likovne tehnike", Zagreb
- [6] Tany, E.R. (1988), "Likovna kultura", Zagreb